Eindrapport verkenning 'duurzaam praktijknetwerk'

Benutten inspanningen Stichting Veldleeuwerik voor versterken wisselwerking kennis/praktijk in de akkerbouw

Den Haag, 27 januari 2020

Schuttelaar & partners

Eindrapport verkenning 'duurzaam praktijknetwerk'

Benutten inspanningen Stichting Veldleeuwerik voor versterken wisselwerking kennis/praktijk in de akkerbouw

Den Haag, 27 januari 2020

Matthé Elema (verkenner), Judy Koppenjan en Harry Kager

In opdracht van Ministerie van LNV

Redactie en uitgave
Schuttelaar & Partners
Zeestraat 84
2518 AD Den Haag
Nederland
t +31 (0) 70 318 44 44
f +31 (0) 70 318 44 22
info@schuttelaar.nl
www.schuttelaar.nl

© 2020 Schuttelaar & Partners B.V.
Schuttelaar & Partners is onderdeel van de Healthy World Cooperation.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5
2 Werkwijze verkenning 7
3 Stichting Veldleeuwerik 8
4 Bevindingen uit de gesprekken 12
5 Toekomstscenario's 18
6 Aanbevelingen 21

Bijlage 1. De opdrachtformulering 29
Bijlage 2. De standaard gespreksagenda 30
Bijlage 3. Geraadpleegde personen 30

1 Inleiding

Stichting Veldleeuwerik heeft eind vorig jaar aangegeven per 1 januari 2020 haar activiteiten te beëindigen. Zij vervulde voor velen een gezichtsbepalende rol op het gebied van duurzame akkerbouw. Veldleeuwerik positioneerde zich als autoriteit, initiatiefnemer en partner in pilots en projecten. Daarbij kon zij gebruik maken van de kennis en ervaringen die zij sinds het begin van deze eeuw heeft opgedaan met het meetbaar en inzichtelijk maken van duurzaamheid in de akkerbouw.

Om na te gaan hoe de inspanningen van de stichting zo goed mogelijk benut of voortgezet kunnen worden in de toekomst, heeft het Ministerie van LNV Matthé Elema aangesteld als verkenner. Dit mede vanwege zijn onafhankelijke positie en kennis van de akkerbouw als voormalig directeur van de Brancheorganisatie Akkerbouw (BO Akkerbouw). De heer Elema is bij zijn verkenning ondersteund door Harry Kager en Judy Koppenjan van Schuttelaar & Partners.

De kernvraag, die de verkenner moet beantwoorden, luidt:

Hoe kunnen we de wisselwerking tussen kennis/praktijk in de akkerbouw sterker maken en hoe kan de erfenis van Veldleeuwerik daarvoor benut worden?

Het ministerie van LNV heeft daarbij aangegeven het advies van de verkenning uiterlijk 31 januari 2020 te willen ontvangen. In de opdracht aan de verkenner staat dat de verkenning zich moet richten op de inspanningen en activiteiten van Veldleeuwerik uit het verleden die kunnen worden benut voor de toekomst.

In de verkenning is een aantal zaken van belang:

- De vraag zal integraal moeten worden bekeken, thema's als bodem, gewasbescherming, klimaat en biodiversiteit moeten worden belicht;
- Er dient gekeken te worden naar de rol van overheid, onderzoek, onderwijs, ketenpartijen en boeren.

Het resultaat van deze verkenning zal de volgende onderdelen moeten bevatten:

- Scenario's hoe dit eruit kan gaan zien, met een tijdpad voor realisatie;

- Financieel plaatje, met een structurele inbedding, in ieder geval tot 2030, waarbij verschillende fasen geïdentificeerd dienen te worden.

In hoofdstuk 2 wordt een toelichting gegeven op de gehanteerde werkwijze voor de verkenning. In hoofdstuk 3 wordt vervolgens een beknopte toelichting gegeven op de activiteiten van de voormalige Stichting Veldleeuwerik en de economische omvang van de Nederlandse akkerbouw. Hoofdstuk 4 bevat een terugkoppeling van de belangrijkste bevindingen uit de diverse gevoerde gesprekken. Hoofdstuk 5 bevat vervolgens vier mogelijke scenario's voor behoud van de ondernemersgroepen en versterking van de wisselwerking tussen kennis en praktijk. Tot slot is ons advies en een aantal aanbevelingen opgenomen in hoofdstuk 6. Voor de volledigheid staan de opdrachtformulering, de standaard gespreksagenda en de geraadpleegde personen opgenomen in de bijlagen van dit rapport.

2 Werkwijze verkenning

Nadat was ingestemd met de opdracht door de verkenner heeft een startgesprek plaats gevonden tussen het projectteam en een delegatie van de opdrachtgever (ministerie van LNV, directeur Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit). In dat gesprek is de opdrachtformulering verhelderd. De opdrachtformulering treft u aan als bijlage 1.

De verkenning behelsde het spreken van diverse stakeholders in relatie tot de Stichting Veldleeuwerik en de interactie tussen praktijk en kennis in de akkerbouw. Om de gesprekken te structureren is een standaard gespreksagenda opgesteld, die bij alle gesprekken als leidraad is gehanteerd (bijgevoegd als bijlage 2).

Het Ministerie van LNV, BO Akkerbouw en het bestuur van de Stichting Veldleeuwerik hebben vervolgens suggesties aangereikt voor te spreken stakeholders. Vrijwel iedereen van de voorgestelde respondenten is door ons gesproken. Enkele partijen hebben schriftelijk en/of mondeling informatie ingediend. In veel gevallen heeft daarna nog een gesprek plaats gevonden, zodat de indieners hun informatie konden verduidelijken.

Van elk gesprek is een gespreksverslag opgesteld, wat ter redactionele en inhoudelijke controle naar de respondenten is teruggestuurd. De definitieve inhoud van de verslagen is vastgesteld nadat de respondenten al dan geen reacties en aanvullingen op het verslag hebben geleverd. Deze verslagen zijn voor intern gebruik en vormden de basis voor het opstellen van het eindverslag. De verslagen dienden er met name voor om te controleren of alle informatie volledig was en goed door ons is geïnterpreteerd.

De gesprekken met stakeholders hadden plaats in de maanden november en december 2019. Eind december is opnieuw gesproken met de opdrachtgever. In bijlage 3 bij dit eindverslag treft u een overzicht aan van de personen en instanties waarmee gesproken is.

Afsluitend hebben we in januari 2020 een bijeenkomst belegd voor telers van Veldleeuwerik. In deze bijeenkomst hebben we onze voorlopige bevindingen gerapporteerd en doorgesproken met de telers. Op basis van de aldaar gemaakte suggesties en opmerkingen is het eindrapport definitief gemaakt.

3 Stichting Veldleeuwerik

De acties van Stichting Veldleeuwerik zijn per 1 januari 2020 gestopt. De stichting was een kennisplatform en een netwerk waarbinnen telers en agrofoodbedrijven met elkaar verbonden waren om de akkerbouw naar een duurzamer en hoger niveau te brengen. Dit gebeurde door middel van kennisdeling en doordat telers actief werkten aan duurzaamheid via een duurzaamheids-systematiek en het certificeringssysteem van Veldleeuwerik. De werkorganisatie van Stichting Veldleeuwerik bestond uit een team van vijf personen, aangevuld met regiocoördinatoren en adviseurs.

Veldleeuwerik-telers benadrukken de bottom up-aanpak van Veldleeuwerik. De telers bepaalden zelf de koers van de organisatie en er werd niets vanuit de overheid of de keten opgelegd. Veldleeuwerik-telers zijn intrinsiek gemotiveerd om te verduurzamen en staan in het algemeen open voor verandering.

Figuur 1. Kerngegevens st. Veldleeuwerik

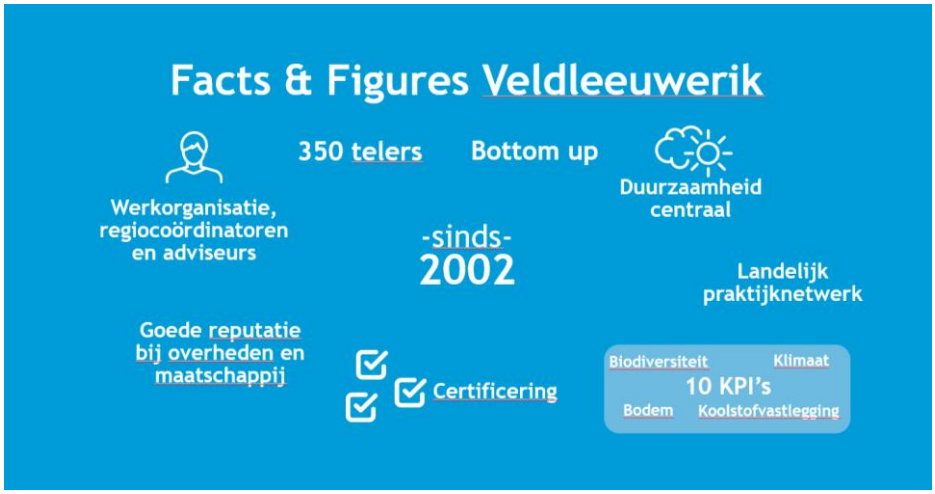

In figuur 1 wordt een aantal kerngegevens van de Stichting Veldleeuwerik weergegeven. Het netwerk van Veldleeuwerik bestaat uit ca. 350 akkerbouwers uit heel Nederland en toeleverende bedrijven en ketenpartners. De akkerbouwers maken deel uit van een regiogroep met circa 10 akkerbouwers per groep. Er waren 38 regiogroepen actief, in alle akkerbouwgebieden van Nederland.

Stichting Veldleeuwerik heeft in de loop der jaren een duurzaamheidssystematiek ontwikkeld. De Veldleeuwerik systematiek vraagt van telers een actieve houding in het verduurzamen van hun onderneming en hun teelt. Ze

verduurzaamden dit door elk jaar minimaal vier maatregelen uit te voeren, gericht op verduurzaming van hun bedrijf en teelt. Deze maatregelen bepaalt de ondernemer zelf, mits zij binnen de 10 Veldleeuwerik indicatoren vallen (zie ook website Veldleeuwerik).

Thema's waar Veldleeuwerik telers aan werken zijn o.a.:
• Verminderen gebruik gewasbeschermingsmiddelen;
• Verbeteren waterkwaliteit
• Verbeteren bodemkwaliteit
• Verbeteren leefomgeving
• Verbeteren bijenpopulatie
• Alternatieve energiebronnen zoals zonne- en windenergie
• Verbeteren vogelpopulatie

In 2015 is door Stichting Veldleeuwerik het duurzaamheidsprofiel ingevoerd. Dit profiel is samen met Veldleeuwerik-telers ontwikkeld. Het biedt een overzicht van ruim 200 maatregelen, verdeeld over 10 indicatoren, die op een agrarisch bedrijf toegepast kunnen worden om het bedrijf stap voor stap verder te verduurzamen. Jaarlijks vult elke teler zijn eigen profiel in en krijgt op deze manier inzicht in het aantal maatregelen dat hij/zij genomen heeft op zijn of haar bedrijf en de voortgang die hierin wordt geboekt (bron: jaarverslag st. Veldleeuwerik 2015).

In samenwerking met Control Union en onder begeleiding van het toenmalige Ministerie van Economische Zaken (DG Agro en Natuur) heeft Stichting Veldleeuwerik een eigen certificeringsmethodiek geïmplementeerd. De certificering is tweeledig. Stichting Veldleeuwerik zelf en de systematiek zijn gecertificeerd onder de ISO 9001 norm. Ten tweede zijn de Veldleeuwerik-telers die voldaan hebben aan de voorwaarden, Veldleeuwerik gecertificeerd (jaarverslag st. Veldleeuwerik 2015).

In figuur 2 worden de duurzaamheidsprestaties van Stichting Veldleeuwerik in 2018 samengevat.

Figuur 2. Duurzaamheidsprestaties Veldleeuwerik in 2018
(bron: website Veldleeuwerik)

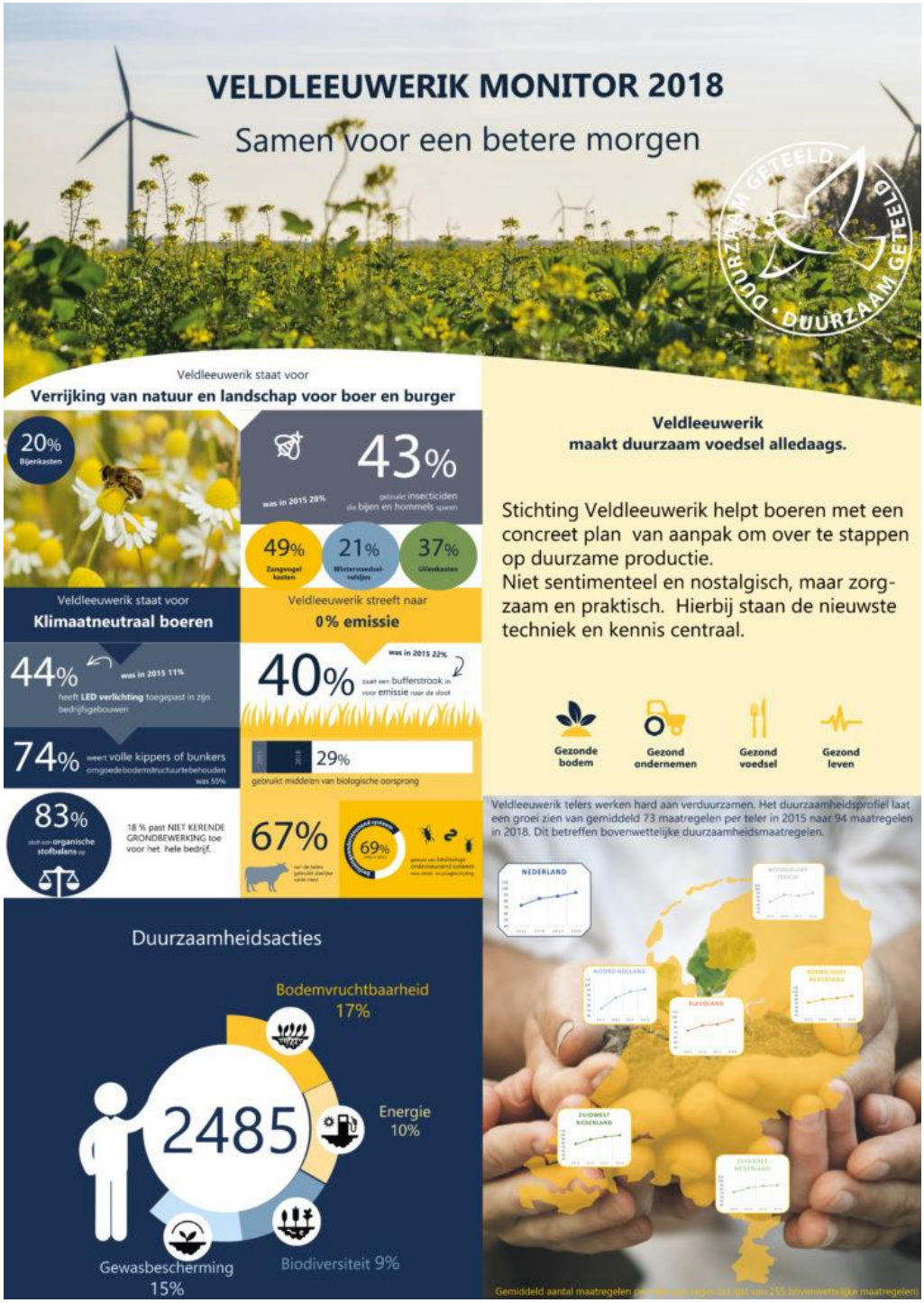

De Nederlandse akkerbouw is groter dan het netwerk van Veldleeuwerik alleen. Veldleeuwerik had afgelopen jaren ongeveer 350 telers aangesloten, terwijl er in 2016 12.000 akkerbouwers in Nederland waren. In Figuur 3 staat een aantal belangrijke kerncijfers van de Nederlandse akkerbouw weergegeven.

Figuur 3: Kerncijfers Nederlandse akkerbouw (bron: LEI en Rabobank, 2016, verkregen via BO Akkerbouw)

4 Bevindingen uit de gesprekken

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden is in de gesprekken met de stakeholders nadrukkelijk gevraagd naar wat er volgens de respondenten behouden moet blijven van de activiteiten van Stichting Veldleeuwerik. Daarnaast is doorgesproken hoe de wisselwerking tussen kennis en praktijk te verbeteren. Er is gesproken met de volgende partijen: Veldleeuwerik-telers, regiocoördinatoren en adviseurs van Stichting Veldleeuwerik, bestuur en directie Stichting Veldleeuwerik, de georganiseerde akkerbouw, ketenpartijen, onderzoeksinstellingen, adviesorganisaties, het ministerie van LNV en de Rabobank. Hieronder volgt een beknopte weergave van de antwoorden.

Algemeen
In zijn algemeenheid is er bij geraadpleegde stakeholders een brede waardering voor Veldleeuwerik. De integrale (holistische) benadering van duurzaamheid wordt daarbij het meest geroemd. Partijen die met Veldleeuwerik-telers hebben samengewerkt roemen ook de intrinsieke motivatie bij telers om te verduurzamen en zich hiervoor in te zetten.

Tegelijkertijd wordt vastgesteld dat het onvoldoende is gelukt om een meerprijs te verkrijgen voor producten van Veldleeuwerik-telers. Afgelopen jaar zijn veel ketenpartijen afgehaakt. Hieruit blijkt dat de Veldleeuwerik-systematiek onvoldoende financieel wordt gewaardeerd. Er bestaat naar aanleiding hiervan grote teleurstelling bij Veldleeuwerik-telers dat hun werkwijze niet financieel beloond is door ketenpartijen en overheden.

Behoud Netwerk
Uit de gesprekken met vrijwel alle stakeholders komt naar voren dat het ondernemersnetwerk van de Stichting Veldleeuwerik wordt gezien als de activiteit die de meeste meerwaarde heeft. Wij hebben telers gesproken die doorgaan met deelname aan bijeenkomsten van hun regionale ondernemersgroep. Vanuit de Stichting Veldleeuwerik is voor 1 januari 2020 een beperkte financiële bijdrage overgemaakt naar de groepen om dit mede mogelijk te maken.

Een nuancering is dat er, los van Veldleeuwerik, diverse studiegroepen en ondernemersgroepen zijn die zich bezighouden met verbetering van de teelt en verduurzaming. Het

ondernemersnetwerk van Veldleeuwerik kenmerkt zich echter door de integrale benadering van duurzaamheid, de intrinsieke motivatie bij telers om deel te nemen, de bottom up-benadering en het feit dat dit mede zelf door de telers werd gefinancierd.

Een tweede nuancering is dat het huidige netwerk van 350 telers een beperkte meerwaarde heeft voor verduurzaming van de gehele sector. Dit wordt veroorzaakt doordat het netwerk geen rol heeft in de kennisinfrastructuur en niet actief bezig is met kennisverspreiding naar telers buiten het netwerk.

Opvallend is dat Stichting Veldleeuwerik zeer populair is bij partijen buiten de akkerbouw. De telers zelf gaven aan weleens verrast te zijn waarvoor ze allemaal werden benaderd. Door een van de ketenpartijen werd aangegeven dat Stichting Veldleeuwerik belangrijk was voor het imago van de totale akkerbouwsector.

Veldleeuwerik-telers zijn, zoals hierboven aangegeven, enthousiast over de ondernemersgroepen en het ondernemersnetwerk. De verwachting van de telers is wel dat met het wegvallen van de centrale organisatie de structuur voor ondernemersgroepen, relevantie en het animo bij ondernemers om deel te nemen zal afnemen. Tevens wijzen de telers erop dat de aanpak gemoderniseerd dient te worden om deelname aan het netwerk interessant te houden.

Het aanpassen (moderniseren) van de werkwijze van Veldleeuwerik kost geld en er is een partij nodig die dit kan organiseren samen met de telers. Vanuit de markt heeft zich hiervoor een partij gemeld.

Certificering st. Veldleeuwerik
Met uitzondering van een deel van de telers geven vrijwel alle partijen aan dat het huidige certificeringssysteem van Veldleeuwerik kan stoppen. De meerwaarde zou te beperkt zijn, niet aansluiten bij de behoefte van ketenpartijen, te rigide voor sommige akkerbouwers en bovenal te kostbaar zijn om in de benen te houden.

Een probleem met de bestaande certificering van Stichting Veldleeuwerik zou zijn dat de telers niet daadwerkelijk kunnen aantonen met het systeem dat zij duurzamer telen dan anderen. Inmiddels zijn ook andere certificeringssystemen ontstaan die in de markt wel onderscheid tussen telers mogelijk zouden maken.

Daar staat tegenover dat telers hebben gemeld behoefte te hebben om zich via een certificaat te onderscheiden in de markt of richting overheden. In sommige gevallen zien telers kansen om hun producten beter af te zetten.

Het stoppen met de certificering heeft mogelijk een risico in zich, namelijk dat een structuur, in de vorm van borging van een bepaalde werksystematiek, voor de ondernemersgroepen en individuele telers wegvalt. Het risico dat daarmee ontstaat is dat op termijn de ondernemersgroepen verworden tot reguliere studieclubs of bijpraatsessies. Op termijn zullen de ondernemersgroepen dan uit elkaar vallen. Dit betekent dat het wegvallen van certificering de noodzaak vergroot om de werkwijze te moderniseren.

Ketenprojecten
Onder ketenprojecten wordt hier verstaan: trajecten gericht op het verkrijgen van een meerprijs in de markt voor producten van Veldleeuwerik-telers. Hoewel iets minder uitgesproken dan bij certificering, is er een brede consensus om te stoppen met deze ketenprojecten. Vrijwel alle ketenpartijen, op een enkeling na, zijn inmiddels afgehaakt van dergelijke trajecten met Veldleeuwerik. Een deel van de telers heeft wel redelijk positieve ervaringen, maar stelt daarbij dat niet per se via de Veldleeuwerik systematiek gewerkt hoeft te worden.

Het is met de huidige manier van werken van Veldleeuwerik niet gelukt om de meerwaarde voor duurzame producten uit de markt te halen. De primaire sector, ketenpartijen en andere stakeholders zetten inmiddels in op andere instrumenten, zoals de ontwikkeling van een Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw, de Cool Farm Tool, PlanetProof en SAI om meer waardering en beloning voor duurzame producten te verkrijgen. Daarbij wordt door de Veldleeuwerik-telers opgemerkt dat deze andere initiatieven veelal niet bottom up zijn en dat andere partijen bepalen waaraan telers moeten voldoen.

Regionale projecten
Met regionale projecten wordt bedoeld: projecten waarbij ondernemersgroepen van Veldleeuwerik aan de gang gingen met kennisvragen en/of opdrachten van bijvoorbeeld regionale overheden. De meningen van telers en andere stakeholders over regionale projecten zijn divers. Veel stakeholders staan hier echter wel open voor.

Er bestaat bij regionale projecten enige spanning tussen het aangaan van afspraken om kennisvragen te beantwoorden voor opdrachtgevers en tegelijkertijd het behouden van de autonomie van de ondernemersgroepen en de individuele telers. Telers willen in ieder geval niet gebruikt worden om ‘nieuwe regels te bedenken’. Wel is het voor telers prima dat er kennisvragen aan de ondernemersgroepen worden gesteld. De ondernemersgroep kan dan zelf besluiten al of niet op de kennisvraag in te gaan.

Rol BO Akkerbouw
BO Akkerbouw heeft een onderzoeksprogramma voor de akkerbouw. Dit programma wordt ingevuld op basis van vragen van akkerbouwers en door alle akkerbouwers in Nederland gezamenlijk gefinancierd. Bij de uitvoering van projecten worden veelvuldig ondernemers en/of ondernemersgroepen gezocht om innovatieve zaken in de praktijk uit te proberen en om mee te denken. Zowel het inbrengen van projectideeën als het uitvoeren van projecten gaat op ad hoc basis voor wat betreft de inbreng van ondernemers. Het is denkbaar dat de BO Akkerbouw op een structurele wijze gaat samenwerken met de ondernemersgroepen waarbij de telers gaan meedenken over nieuwe kennisvragen, het toetsen van innovaties in de praktijk en het verspreiden van ervaringen en best practices.

Belangenorganisaties en ketenpartijen zijn overwegend zeer positief over de suggestie dat BO Akkerbouw gaat samenwerken met het ondernemersnetwerk en/of de ondernemersgroepen. Daarmee ontstaat een kans om te werken aan een sterkere kennisinfrastructuur in de akkerbouw. Ook liggen er kansen om de op te zetten kennisinfrastructuur te koppelen aan het onderzoek op regionale proefboerderijen.

Benoemd wordt dat gewerkt moet worden aan diverse thema's en transities in de akkerbouw:
- Weerbaarheid van het teeltsysteem;
- Bodemkwaliteit;
- Kringlooplandbouw;
- Precisielandbouw;
- Biodiversiteit / Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw;
- Klimaat / Cool Farm Tool;
- Koolstofvastlegging in landbouwbodems;
- Onderzoek naar de koolstof en bemestingseffecten inzake bodemverbeteraars in het kader van het Klimaatakkoord;
- Boerderij van de toekomst;
- Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW).

Als voorwaarde voor een samenwerking tussen het onderzoeksprogramma van BO Akkerbouw en het ondernemersnetwerk wordt aangegeven dat de kennis daadwerkelijk beschikbaar moet komen voor alle telers. BO Akkerbouw kan alleen trajecten financieren die de hele sector ten goede komen. Dat betekent dat innovaties niet binnen het ondernemersnetwerk moeten blijven, maar telers juist hun collega telers informeren over hun kennis en ervaringen.

Aansluiting bij bestaande netwerken
Geraadpleegde telers en overige stakeholders zien geen mogelijkheden voor een “fusie” met een ander bestaand ondernemersnetwerk. Huidige netwerken zijn vaak product-specifiek of gericht op een specifiek gebied. Het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) is een van de weinige sectorbrede en landelijke initiatieven waaraan veel ondernemers deelnemen. Dit initiatief is echter primair gericht op de wateropgaven.

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) heeft als een van de doelen om het agrarische kennis en innovatiesysteem (AKIS) te versterken. Nederland dient een strategie uit te werken in het Nationaal Strategisch Plan ter versterking van de interactie tussen bijvoorbeeld adviseurs, onderzoekers en plattelandsnetwerken. Mogelijk dat de ondernemersgroepen van Veldleeuwerik in de toekomst een rol kunnen vervullen in het AKIS.

Vergroeningspremie GLB
De Stichting Veldleeuwerik heeft in het verleden met de rijksoverheid afspraken gemaakt over de vergroeningspremie in het GLB. Op basis van het certificaat van Veldleeuwerik en een actueel duurzaamheidsplan waren de regels voor de verplichte 5% ecologisch aandachtsgebied (EFA) iets aangepast. Deze mogelijkheid om de vergroeningspremie te verkrijgen werd door Veldleeuwerik-telers als prettig ervaren.

Behoud naam
Vrijwel alle stakeholders binnen de akkerbouw vinden het belangrijk om te stoppen met de naam Veldleeuwerik. Sommige Veldleeuwerik-telers zien nog wel meerwaarde in de naam en mogelijkheden om de naam te gebruiken om producten lokaal te vermarkten.

Veldleeuwerik stond voor een bepaalde aanpak voor het maken van individuele duurzaamheidsplannen en certificering. Aangezien er brede consensus bestaat om te stoppen met deze aanpak, wordt het als logisch gezien om de naam niet te behouden. Hiermee zou verwarring worden voorkomen.

Behoud overige zaken
Veldleeuwerik had tot voor kort een database met gegevens inzake 10 indicatoren op het gebied van duurzaamheid. Op verzoek van telers zijn deze gegevens, voor het formeel stoppen van Veldleeuwerik, doorgestuurd naar de individuele telers.

De data zijn veelal kwalitatief van aard en hebben daarmee niet veel waarde voor derden. De gegevens zijn nog wel relevant voor het bedrijfsmanagement van de telers zelf en zijn in december 2019 dan

ook aan de telers verstrekt. De gedachte is dat een teler deze basisinformatie kan inbrengen bij nieuwe regionale- of kennisprojecten.

Tot slot blijkt er geen belangstelling bij de geraadpleegde stakeholders te zijn voor continuatie van de website. Deze zou volgens stakeholders mogen komen te vervallen.

5 Toekomstscenario's

Uit alle gesprekken met Veldleeuwerik-telers en andere stakeholders zijn uiteindelijk vier toekomstscenario's af te leiden:

1. Geen bijzondere actie door het ministerie van LNV en de sector / losse ondernemersgroepen
2. Opnieuw opstarten van alle activiteiten van Veldleeuwerik
3. Praktijknetwerk met centraal loket
4. Praktijknetwerk binnen een kennisinfrastructuur akkerbouw

Onderstaand beschrijven we beknopt de verschillende scenario's. Daarbij beoordelen we deze op de meerwaarde voor de stakeholders in de akkerbouw, mede rekening houdend met de financiële haalbaarheid.

Scenario 1: Geen bijzondere actie door het ministerie van LNV en de sector / losse ondernemersgroepen

In dit scenario blijven de regionale ondernemersgroepen die voorheen bij Veldleeuwerik hoorden, voor zover de betreffende akkerbouwers dat zelf willen, bestaan. De groepen worden niet centraal ondersteund. Wat overblijft zijn telers die via regionale ondernemersgroepen, al of niet met zelf ingehuurde begeleiding, met elkaar kennis uitwisselen. Er wordt door bijvoorbeeld de overheid en de georganiseerde akkerbouw geen structurele landelijke samenwerking aangegaan met de ondernemersgroepen.

Hoofdlijnen scenario 1:

- Overkoepelende organisatie en systematiek vallen weg;
- Sommige praktijkgroepen zullen (vooralsnog) blijven bestaan en opereren als losse ondernemersgroepen;
- Focus op eigen bedrijf, minder meerwaarde voor de hele sector;
- Financieel: eigen bijdrage telers;
- Beperkt draagvlak voor deze optie bij de periferie.

Op termijn is het mogelijk dat de ondernemersgroepen in dit scenario uit elkaar vallen, omdat ze onvoldoende interactie en uitdagingen krijgen met en van andere groepen en vanuit een landelijke structuur. In feite is scenario 1 daarmee niet gewenst.

Scenario 2: Opnieuw opstarten van alle activiteiten van Veldleeuwerik

Scenario 2 houdt in dat de aanpak van Veldleeuwerik en alle bijbehorende activiteiten, ondanks het formeel stoppen per 1 januari, weer worden opgestart en gecontinueerd. Ondernemers dienen samen met adviseurs duurzaamheidsplannen op te stellen en de certificering wordt doorgezet.

Hoofdlijnen scenario 2:

- Gemengde reacties wat betreft de continuering van het certificeringsysteem;
- Geen of nauwelijks waardering in de keten (bijvoorbeeld in de vorm van hogere prijzen) voor certificering van Veldleeuwerik;
- Financieel: Niet houdbaar door gebrek aan draagvlak voor certificering, inclusief bij sommige telers.

Door het gebrek aan draagvlak en het ontbreken van een verdienmodel voor certificering, is scenario 2 geen realistische optie.

Scenario 3: Netwerk met centraal loket

Een derde scenario is dat de ondernemersgroepen vrijwillig bij elkaar blijven komen en daarbij landelijk worden ondersteund door een soort centraal loket. Dit kan als functie hebben dat landelijke kennisuitwisseling, dus ook tussen groepen, wordt georganiseerd. Ook maakt een centraal loket het mogelijk dat keten- en regionale partijen het netwerk kunnen benaderen met kennisvragen, ideeën en suggesties. In dit scenario komt certificering te vervallen en zal mede daarom de werkwijze van Veldleeuwerik moeten worden gemoderniseerd. Daarbij is het ook de vraag in hoeverre de huidige aanpak via duurzaamheidsplannen blijft bestaan.

Hoofdlijnen scenario 3:

- Doorgaan met groepen inclusief begeleiding en een centraal landelijk loket;
- Overheden en ketenpartijen kunnen het loket benaderen voor vragen en/of uitvoering projecten en praktijkonderzoek;
- Financieel: Bijdrage van telers en al dan niet op ad hoc basis van (provinciale) overheden en ketenpartijen;
- In de markt is interesse om dit te faciliteren;
- Geen kennisverspreiding buiten het netwerk;
- Mogelijk wel enige mate van spanning tussen het beantwoorden van kennisvragen en de autonome rol van ondernemersgroepen.

Scenario 4: Netwerk binnen een kennisinfrastructuur akkerbouw

Tot slot is een scenario dat het ondernemersnetwerk naast het werken aan duurzaamheidsthema's ook wordt gekoppeld aan nieuwe onderzoeken en experimenten, inclusief het onderzoeksprogramma van BO Akkerbouw, en daarmee een betere kennisinfrastructuur in de akkerbouw wordt gecreëerd. De ondernemersgroepen en individuele telers krijgen in dit geval een rol in het meedenken over kennisvragen en innovatieopgaven door BO Akkerbouw. Vervolgens is het via BO Akkerbouw mogelijk dat de kennisvragen worden uitgezet en nieuw onderzoek of nieuwe projecten tot stand komen. Ondernemersgroepen en/of individuele telers worden daarbij door BO Akkerbouw benaderd om deel te nemen aan dit nieuwe onderzoek en/of nieuwe projecten.

Hoofdlijnen scenario 4:

- Grote transities aanstaande. Kennisontwikkeling en verspreiding is hierin nog vaak een van de bottlenecks in de akkerbouw;
- Ondernemersgroepen Veldleeuwerik blijven bestaan en zijn de basis voor een nieuw praktijknetwerk;
- Dit nieuwe duurzame praktijknetwerk van akkerbouwers zal ten behoeve van de kennisinfrastructuur worden ontwikkeld, met de volgende activiteiten:
  - Vraagarticulatie door telers;
  - Toetsing van innovaties in de praktijk;
  - Uitdragen van kennis en nieuwe technieken naar alle telers.
- Sturing op thema's en financiën vanuit (georganiseerde) akkerbouw;
- Deelname dient open te staan voor alle akkerbouwers;
- Financieel: Publiek-privaat. BO Akkerbouw kan samen met overheden zorgen voor financiële basis voor het netwerk;
- Randvoorwaarde is dat telers en telersgroepen aan het roer blijven staan over de thema's die zij willen oppakken;
- Er is vanuit de sector en overheid draagvlak voor dit scenario.

Het bouwen van een kennisinfrastructuur biedt mogelijkheden om gezamenlijk te werken aan diverse grote transitieopgaven in de akkerbouw. Kennisontwikkeling en verspreiding is tot op heden nog een bottleneck in de Nederlandse akkerbouw en zou door het uitvoeren van scenario 4 kunnen worden georganiseerd.

6 Aanbevelingen

De hoofdvraag uit de verkenningsopdracht luidt hoe de wisselwerking tussen kennis en praktijk in de akkerbouw sterker gemaakt kan worden en hoe alle kennis en ervaringen van de Stichting Veldleeuwerik daarvoor kunnen worden benut.

Deze vraag is relevant vanwege het feit dat de akkerbouw, net als de andere land- en tuinbouwsectoren, de komende periode te maken krijgt met grote transities op het gebied van gewasbescherming, precisielandbouw, bodem- en plantgezondheid, biodiversiteit, klimaat en de kringlooplandbouw. Transities, waar vaak substantiële kennisvragen achter schuil gaan en waar er voor moet worden gezorgd dat nieuwe inzichten worden verkregen en vervolgens breed en met tempo binnen de sector worden ingevoerd bij de ongeveer 12.000 akkerbouwers.

Waardering voor netwerk Veldleeuwerik

Uit de gesprekken die zijn gevoerd met alle betrokkenen blijkt een grote waardering voor de aanpak en werkwijze die de Stichting Veldleeuwerik de afgelopen periode heeft betracht en die relevant wordt gevonden in het licht van de vraagstelling in de verkenning.

Deze waardering heeft enerzijds betrekking op de visie en de aanpak van Veldleeuwerik ten aanzien van duurzaamheid. Door te werken met 10 indicatoren wordt niet gefocust op een enkel aspect maar wordt een integrale benadering nagestreefd, die zijn uitwerking krijgt via de duurzaamheidsplannen die de akkerbouwer jaarlijks uitwerkt. Met deze integrale benadering van het begrip duurzaamheid liepen de telers van Veldleeuwerik duidelijk voorop. Anderzijds wordt geroemd dat het over het algemeen akkerbouwers betreft die intrinsiek gemotiveerd zijn om aan verbetering van hun bedrijven op het gebied van duurzaamheid te werken.

Het ondernemersnetwerk van Veldleeuwerik, met tot op heden 350 akkerbouwers, wordt beschouwd als de grootste verworvenheid van Veldleeuwerik. Men denkt dat de Veldleeuwerik-telers een belangrijke bijdrage zouden kunnen leveren aan een in te richten nieuw praktijknetwerk gericht op kennisontwikkeling en kennisverspreiding. Veel akkerbouwers die lid waren van Veldleeuwerik willen graag met hun regionale ondernemersgroepen doorgaan. Daarnaast zijn de kennis en ervaringen van deze telers belangrijk bij nieuwe onderzoekstrajecten, voorbeeldprojecten en velddemonstraties en het verspreiden van de kennis.

Het laat onverlet dat Stichting Veldleeuwerik financieel niet houdbaar is gebleken en dat het niet is gelukt een meerwaarde voor producten vanuit de markt te krijgen.

Ons advies op hoofdlijnen

Onze belangrijkste aanbeveling is om een slimme verbinding tot stand te brengen tussen de wens van de Veldleeuwerik-telers om te werken aan duurzaamheid met hun regionale ondernemersgroepen en de wens van de sector, de overheid en het onderzoek om te komen tot een hoogwaardig praktijknetwerk van akkerbouwers als onderdeel van de totale kennisinfrastructuur. Dit nieuwe praktijknetwerk houdt zich bezig met, maar is niet persé beperkt tot, projecten en ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid. Het nieuwe praktijknetwerk kan een belangrijke rol vervullen om succesvol transities te laten plaats vinden. Tevens kan het netwerk een bijdrage leveren aan het versterken van het agrarische kennis en innovatiesysteem (AKIS) in het kader van het GLB.

Dit betekent dat we pleiten voor een combinatie van de scenario's 3 en 4 uit het vorige hoofdstuk van dit rapport. Deze gedachte wordt breed ondersteund door zowel de overheid, de georganiseerde primaire akkerbouw, de ketenpartijen als de onderzoeksinstellingen. Tevens ziet een groot deel van de geraadpleegde Veldleeuwerik-telers dit als een kans en een logische stap om de verworvenheden van de Veldleeuwerik-aanpak in stand te houden. Dit praktijknetwerk zou moeten fungeren in aanvulling op de diverse ondernemersgroepen die huidige partijen in het veld op dit moment al bieden.

Uitwerking advies

Het inbedden van de ondernemersgroepen van Veldleeuwerik in de kennisinfrastructuur van de akkerbouw, staat weergegeven in Figuur 4. In feite bestaat het praktijknetwerk dan uit twee onderdelen:

Onderdeel 1: Ondernemersgroepen ten behoeve van verbetering van de eigen bedrijfsvoering. Deze ondernemersgroepen doen verder niet mee aan nieuwe projecten of onderzoeken; (kenmerken: continueren groepen Veldleeuwerik, gericht op eigen bedrijfsvoering, regionaal, eigen bijdrage).

Onderdeel 2: Nieuw te formeren telersgroepen die bijdragen aan de totale kennisinfrastructuur in de akkerbouw. Dit kunnen ook bestaande groepen zijn die worden geherpositioneerd. Veelal worden deze telersgroepen geformeerd bij nieuwe onderzoekstrajecten, experimenten, projecten en pilots.

(kenmerken: nieuwe telersgroepen ten behoeve van nieuwe (onderzoeks)projecten, ten behoeve van de hele sector, landelijk en regionaal, financiering via sector en overheden).

Figuur 4: Kennisinfrastructuur akkerbouw. Het netwerk van Veldleeuwerik-telers wordt behouden en telers kunnen op vrijwillige basis deelnemen aan nieuwe en reeds lopende (onderzoeks)trajecten, projecten, experimenten en pilots. Bijvoorbeeld onderzoeksprojecten over biodiversiteit, koolstofvastlegging en bodemgezondheid. In de rode cirkel is onderdeel 2 van het netwerk aangegeven.

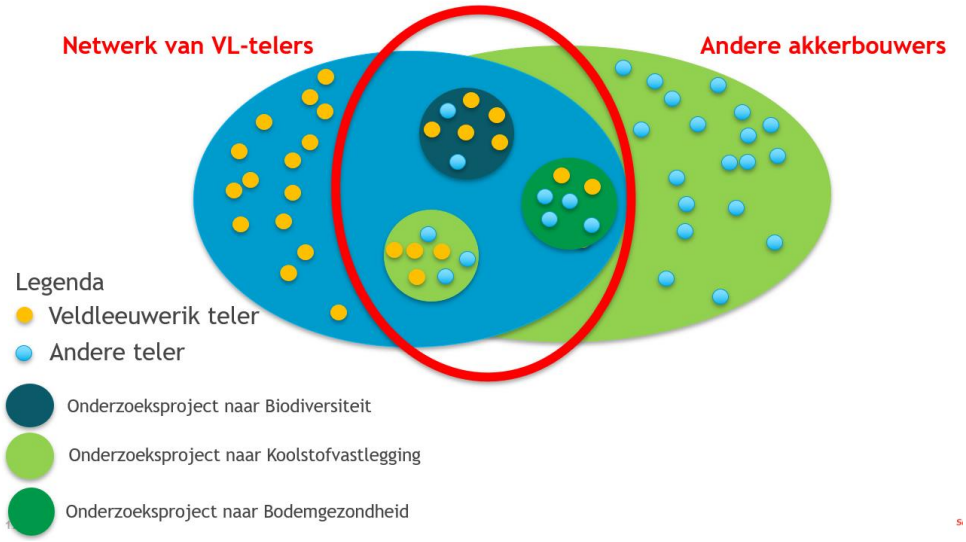

Onderdeel 1 betreft de regionale ondernemersgroepen van het voormalige Veldleeuwerik die willen doorgaan. Om als groep succesvol te opereren is een vorm van ondersteuning nodig. Ook is een vorm van landelijke overkoepeling wenselijk. Hierin dient te worden voorzien. Immers, zonder ondersteuning en nieuwe uitdagingen vallen de ondernemersgroepen op termijn mogelijk weg. Aanbeveling is om de oude werkwijze van Veldleeuwerik met duurzaamheidsplannen tegen het licht te houden en te moderniseren[1].

[1] In de gesprekken zijn veel suggesties gedaan voor actualisatie van de werkwijze van Veldleeuwerik. Deze vallen buiten het bestek van dit advies. Ze zijn afhankelijk van het vervolg beschikbaar.

De sturing van onderdeel 1 vindt primair plaats door de deelnemende akkerbouwers. De uitvoering, landelijke coördinatie en begeleiding van deze groepen kan zo nodig worden belegd bij een derde organisatie, die het vertrouwen heeft van de deelnemende akkerbouwers. We hebben gemerkt dat er partijen in de markt zijn die onderdeel 1 willen faciliteren en begeleiden.

Onderdeel 2 betreft het nieuwe praktijknetwerk. Dit is een groep akkerbouwers die op basis van vrijwilligheid meedoet aan onderzoek, pilots, praktijkproeven, experimenten, etc. In feite vormen deze ondernemers een soort transitiehub, gericht op het formuleren van nieuwe kennisvragen, het toetsen van nieuwe innovaties en het versnellen van de praktijkimplementatie bij nieuwe innovaties. De sturing van onderdeel 2 vindt qua thema's en financiën plaats vanuit de georganiseerde akkerbouw oftewel BO Akkerbouw. Er dient een klankbordgroep te worden ingericht om de betrokkenheid van akkerbouwers te borgen.

De aan onderdeel 1 deelnemende akkerbouwers kunnen ook participeren in onderdeel 2. Akkerbouwers vanuit onderdeel 1 hebben al veel kennis opgedaan tijdens hun werk aan de duurzaamheidsthema's van Veldleeuwerik. Deze kennis zou bij deelname aan onderdeel 2 benut kunnen worden. Deelname van voormalige Veldleeuwerik-telers aan projecten heeft toegevoegde waarde met het oog op kennisverspreiding. Het streven is dus om Veldleeuwerik-telers op te nemen in de toekomstige structuur.

Het volledig "een op een" laten opgaan van de Veldleeuwerik-telers in het nieuwe praktijknetwerk is niet aan te bevelen. Dat betekent dat het niet per se logisch is dat elke Veldleeuwerik-teler (onderdeel 1) meedoet aan onderdeel 2. Het primaire motief voor Veldleeuwerik-telers om met hun regionale ondernemersgroep door te gaan is gelegen in het beter kunnen aanpakken van duurzaamheidsvraagstukken op hun eigen bedrijf. Op dat punt stellen zij de contacten met collega's op prijs en hebben ze behoefte aan ondersteuning. Om onderdeel te worden van de kennisinfrastructuur dient het nieuwe netwerk open te zijn voor nieuwe toetreders en los te komen van de oude Veldleeuwerik aanpak. Voor een succesvolle samenwerking is nodig dat alle deelnemers daarvan de voordelen ervaren.

Meerwaarde voor telers

Het motief van de akkerbouwers om deel te blijven nemen aan eigen regiogroepen ligt – zoals gezegd - primair bij het tot stand brengen van verbeteringen op het eigen bedrijf. Om hen zo ver te krijgen dat zij gaan meedoen aan het praktijknetwerk dat de sector voor ogen

staat, dient duidelijk te zijn dat deelname ook hun eigen bedrijfsprestaties zal verbeteren. Bij het toetsen van nieuwe innovaties in de praktijk, zouden telers een vergoeding geboden kunnen krijgen voor hun rol.

De interesse bij telers zal zeker bestaan als er voldoende inhoudelijke aanknopingspunten zijn. Daarnaast dient het praktijknetwerk en de telers adequaat te worden gefaciliteerd en dienen eventuele overige belemmeringen te worden weggenomen. Hierbij kan worden gedacht aan de volgende elementen:

- Adequate begeleiding bij de uitvoering van onderzoek en pilots;
- Een professionele opzet op het gebied van kennisverspreiding onder collega's;
- Vergoeding aan deelnemers voor eventuele teeltrisico's die het gevolg zijn van nieuw onderzoek;
- Vergoeding aan deelnemers voor hun bijdrage aan onderzoek en het verspreiden van kennis naar collega's en compensatie van mogelijke risico's;
- Het uitreiken van een "predicaat" aan de deelnemende akkerbouwers, waardoor zij kunnen laten zien dat zij deelnemer zijn aan het praktijknetwerk;
- Telers die deelnemen aan het nieuwe kennisnetwerk belonen via het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB). Deelname aan het kennisnetwerk kan worden gestimuleerd via bijv. de eco-regelingen;
- Experimenteerruimte in het kader van bijvoorbeeld bemestingsruimte en koolstofvastlegging. Deze ruimte is nodig om innovatieve projecten te kunnen uitvoeren.

Uitgangspunten financiering

De telersgroepen behorende bij onderdeel 1 dienen grotendeels te worden gefinancierd via de eigen telersbijdragen. Het primaire oogmerk is immers de verbetering van de eigen bedrijfsvoering. Deze telersgroepen hebben daarmee minder een directe meerwaarde voor de gehele sector. De individuele telers worden uitgenodigd om mee te doen aan onderdeel 2. Meedoen aan onderdeel 2 levert inhoudelijk input op voor de regiogroepen en kan gepaard gaan met een (financiële) waardering, die de lasten van de telers van onderdeel 1 verlagen.

De financiering van telersgroepen onder onderdeel 2 dient gezamenlijk door de akkerbouw en de overheid (publiek – privaat) te worden georganiseerd. Immers deze telersgroepen en individuele telers hebben een belangrijke rol binnen de kennisinfrastructuur. De telers zijn namelijk belangrijk voor vraagarticulatie, het toetsen van

nieuwe inzichten in de praktijk en het communiceren naar collega-ondernemers. Het is belangrijk dat wordt georganiseerd dat telers die kennis uitdragen naar collega telers of de maatschappij daarvoor ondersteunend informatiemateriaal en een vergoeding verkrijgen.

Publieke financiering zou kunnen komen van het ministerie van LNV en de provincies. Beide overheden zouden volgens de geraadpleegde stakeholders hiervoor open staan op voorwaarden dat dit wordt ingezet voor innovatieve projecten en/of kennisverspreiding en de financiering wordt gekoppeld aan duidelijke doelen. Juridisch gezien dient het netwerk een juridische entiteit te zijn om afspraken over financiering te kunnen maken.

Bronnen voor private financiering zijn een bijdrage van BO Akkerbouw vanuit het programma Onderzoek en innovatie, participatie van ketenorganisaties en het restant saldo van het voormalige Productschap Akkerbouw. Onze aanbeveling is om in de startfase vooral gebruik te maken van het restant saldo van het productschap op basis van een voorstel van BO Akkerbouw.

In de toekomst is het mogelijk om te werken aan een PPS-onderzoek via de Topsector Agri & Food. Hiermee kunnen echter niet de organisatiekosten van het netwerk worden gedekt, maar wel de kosten van onderzoek door de onderzoeksinstituten. Aanbeveling daarbij is om de procedure bij de Topsector voor kennisnetwerken te vereenvoudigen, waardoor de in kind bijdrages van de deelnemende telers eenvoudiger collectief kunnen worden verantwoord. Tevens verdient het nadrukkelijk aanbeveling om het mogelijk te maken dat binnen de kaders van het topsectorenbeleid gelden bestemd voor kennisoverdracht kunnen worden aangewend om deelnemende ondernemers voor hun inspanningen te belonen.

Hoe nu verder?

Op dit moment is de situatie voor Veldleeuwerik-telers onduidelijk. De Stichting Veldleeuwerik wordt geliquideerd. Er is nog geen nieuw praktijknetwerk. De regionale ondernemersgroepen van Veldleeuwerik zijn op dit moment zoekende naar wegen om bij elkaar te blijven komen.

Onze aanbeveling is om het restant van het seizoen 2019/2020 en het seizoen 2020/2021 te benutten de nieuwe opzet uit te werken. Dit betekent dat het bestaande ondernemersnetwerk van het voormalige Veldleeuwerik kan worden benut voor het creëren van een kennisinfrastructuur. Hiervoor is nodig dat de aanpak van bestaande ondernemersgroepen wordt gemoderniseerd en nieuwe groepen worden gevormd rondom nieuw onderzoek, experimenten,

projecten en pilots. Dit ter ondersteuning van de verschillende transities waarmee de akkerbouw wordt geconfronteerd. In feite gaat het om het vormen van een transitiehub in de akkerbouw, bestaande uit akkerbouwers die met nieuwe uitdagingen aan de slag willen en over het testen van nieuwe innovaties willen vertellen aan andere akkerbouwers buiten het netwerk.

Daarbij dienen afspraken te worden gemaakt over de nieuwe institutionele samenwerking tussen de ondernemersgroepen, de akkerbouw transitiehub, een centrale coördinatie, BO Akkerbouw, overheden en kennisinstellingen. Het gaat hierbij om inhoudelijke zaken, het uitwerken van een nieuwe werkwijze, de toekomstige governance en financiering.

Het ministerie van LNV zou BO Akkerbouw kunnen vragen om samen het voortouw te nemen om de kennisinfrastructuur in de akkerbouw verder vorm te geven. Dit in afstemming met het voormalige Veldleeuwerik-netwerk. Het is aan te bevelen daarvoor als ministerie van LNV en BO Akkerbouw gezamenlijk een kwartiermaker aan te stellen, die het vertrouwen heeft bij de telers om de organisatie vorm te geven. Daarbij kan gevraagd worden om nog voor de zomer een plan van aanpak te ontwikkelen, die – na accordering door alle partijen – gedurende 2020/2021 kan worden geïmplementeerd.

De opdracht om een kennisinfrastructuur in te richten dient gefinancierd te worden en kan niet alleen bij de akkerbouw (en zeker niet bij de telers alleen) worden neergelegd. Suggestie is om de uitwerking van de transitiehub als ministerie van LNV en BO Akkerbouw gezamenlijk te financieren, en wat betreft de bijdrage van sector daarvoor de voormalige productschapsgelden in te zetten.

Bij de uitwerking van de transitiehub dient een brede groep van belanghebbenden te worden betrokken. Te denken valt aan het onderwijs, onderzoeksinstellingen, proefboerderijen, adviesorganisaties, belangenorganisaties van akkerbouwers en ketenpartijen. Belangrijk daarbij is dat het te vormen nieuwe netwerk een belangrijke rol gaat vervullen in de transities op het gebied van biodiversiteit, bodem- en plantgezondheid, klimaat en de kringlooplandbouw. Tevens dient de geest van Veldleeuwerik, in de vorm van een stevige positie voor telers en een bottom up benadering, te blijven bestaan.

Omdat het nog minimaal 1,5 jaar duurt voordat de nieuwe werkwijze daadwerkelijk van start gaat en de ondernemersgroepen van Veldleeuwerik gedurende die periode willen doorgaan en nog niet

kunnen profiteren van eventuele financiering vanuit de transitiehub, bevelen wij het ministerie van LNV aan om gedurende die periode een beperkte en eenmalige overbruggingsbijdrage aan de ondernemersgroepen van Veldleeuwerik beschikbaar te stellen. Dit is voor de periode tot het moment dat de nieuwe structuur operationeel is. Hiervoor dienen de groepen op korte termijn een voorstel te (laten) formuleren. Wij adviseren een bijdrage van € 4.000, - per ondernemersgroep, zodat het mogelijk wordt voor iedere groep om een aantal bijeenkomsten te organiseren en de betrokken ondernemers meerwaarde te blijven bieden. In totaal zijn er ongeveer 25 groepen. Daarnaast is geld nodig om de veldleeuwerik-werkwijze te vernieuwen en te moderniseren. Voor de periode van 1,5 jaar zal een bedrag van €200.000, - toereikend zijn om de groepen te behouden, de werkwijze van de groepen te moderniseren en de ondernemers te laten meedenken aan de toekomstige organisatiestructuur.

Bijlage 1. De opdrachtformulering

Opdracht verkenner 'duurzaam praktijknetwerk'

Stichting Veldleeuwerik stopt per 1 januari 2020 haar activiteiten. Om te kijken hoe de inspanningen van stichting uit het verleden zo goed mogelijk benut kunnen worden, en voortgezet kunnen worden naar de toekomst zal een verkenner worden aangesteld.

De kernvraag die de verkenner zal moeten gaan beantwoorden luidt:

Hoe kunnen we de wisselwerking tussen kennis/praktijk in de akkerbouw sterker maken,
en hoe kan de erfenis van Veldleeuwerik daarvoor benut worden?

Deze verkenning zal worden opgeleverd begin 2020. Stichting Veldleeuwerik zal per 1 januari 2020 stoppen met haar activiteiten, om die reden zal deze verkenning zich richten op hoe de directe erfenis Stichting Veldleeuwerik, in de vorm van de activiteiten die in naam van de stichting worden gedaan, kunnen worden benut in de toekomst. Het is denkbaar dat een aanvullende, bredere verkenning nodig is rondom het thema kennisverspreiding, waartoe deze verkenning input kan geven.

In deze verkenning zijn een aantal zaken van belang:

- De vraag zal integraal moeten worden bekeken, thema's als bodem, gewasbescherming, klimaat en biodiversiteit moeten worden belicht;
- Er dient gekeken te worden naar de rol van overheid, onderzoek, onderwijs, ketenpartijen en boeren.

Het resultaat van deze verkenning zal de volgende onderdelen moeten bevatten:

- Scenario's hoe dit er uit kan gaan zien, met een tijdspad voor realisatie;
- Financieel plaatje, met een structurele inbedding, in ieder geval tot 2030, waarbij verschillende fasen geïdentificeerd dienen te worden.

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de BO Akkerbouw en Stichting Veldleeuwerik zullen een lijst met gesprekspartners aanleveren voor de verkenner.

Bijlage 2. De standaard gespreksagenda

Gespreksagenda Verkenning Duurzaam praktijknetwerk / Stichting Veldleeuwerik

Onderstaand treft u aan een conceptagenda voor het met u te houden gesprek:

1) Opening en kennismaking
2) Vaststelling gespreksagenda

3) Uitleg opzet van de gesprekken aan de hand van de opdrachtverstrekking (bijlage 1)
4) Nadere uitwerking vraagstelling

5) De vraagstelling in de verkenningsopdracht leidt tot de volgende vragen:

    a) Vindt u het van belang dat de activiteiten van de st. Veldleeuwerik worden gecontinueerd? Veldleeuwerik zelf onderscheidt de volgende activiteiten.
        i) Praktijknetwerk m.b.v. regiogroepen o.l.v. groepsbegeleider;
        ii) Certificering;
        iii) Ketenprojecten;
        iv) Regioprojecten / diversen.

        Welke van deze activiteiten zouden gecontinueerd moeten worden?
    b) Wat ziet u als toekomstscenario's voor de nalatenschap van de St. Veldleeuwerik? (doorgaan zoals nu, doorgaan met praktijknetwerk, anders, namelijk ….?)
    c) Heeft u suggesties voor de organisatorische inbedding? Zelfstandige entiteit, of is er bijvoorbeeld een rol voor de BO Akkerbouw?
    d) Welke financieringsmogelijkheden en financieringspartijen ziet u?
    e) Bent u zelf bereid om een financiële bijdrage te leveren?
    f) Heeft u aanvullingen op deze vraagstelling?

6) Afspraken over verslaglegging

7) Vervolgafspraken

8) Sluiting

Bijlage 3. Geraadpleegde personen

Naam respondent	Organisatie respondent
Jasper Roubos	Teler Veldleeuwerik
Gert Jan van Duren den Hollander	Teler Veldleeuwerik
Frans Nevels	Teler Veldleeuwerik
Martin Topper	Teler Veldleeuwerik
Jaap van Wenum	LTO Akkerbouw
Aleid Dik	NAV
André Hoogendijk	BO Akkerbouw
Edwin de Jongh	BO Akkerbouw
Paul Hooijman	Regiocoördinator Veldleeuwerik
Gerard Doornbos	Voorzitter bestuur Veldleeuwerik
Hedwig Boerrigter	Directeur Veldleeuwerik
Riek van der Harst	Voorzitter Raad van Advies Veldleeuwerik
Henk Westerhof	Coördinator Kennis en kwaliteit Veldleeuwerik
Geert Horlings	Adviseur Veldleeuwerik
Arjan de Rooij	Avebe
Gerlof Tempelman	Avebe
Dirk Lodewijk	Koopmans meel
Gert Sikken	Suiker Unie
Pieter Brooijmans	Suiker Unie
Jeen Nijboer	Rabobank
Frans Verwer	Van Iperen
Ko Francke	CZAV
Ruud Tijssens	Agrifirm
Ingrid Jansen	Stichting Stimuland
Jacob Dogterom	Delphy
Jacco van der Wekken	Delphy
Jan Willem Erisman	Louis Bolk Instituut
Michel de Haan	Wageningen UR
Marleen Riemens	Wageningen UR
Chris de Visser	Wageningen UR
Annie de Veer	Ministerie van LNV
Michel Berkelmans	Ministerie van LNV
Marije Beens	Ministerie van LNV
Rosie Oude Lenferink	Ministerie van LNV

Aansluitend is op 8 januari 2020 met een groep van 20 Veldleeuwerik-telers gesproken over de bevindingen van de verkenning en het concept advies.

science_society_sense

Zeestraat 84
2518 AD Den Haag
t 070 318 44 44
f 070 318 44 22
info@schuttelaar.nl
www.schuttelaar.nl